

Gottfried Keller og hans danske oversættere

Trekanten Brandes-Keller-Drachmann

Af FINN FRIIS

Blandt det tysktalende Schweiz' digtere indtager *Gottfried Keller* (1819–90) nok stadig førstepladsen. Flere af hans bøger – navnlig *Seldwyla*-fortællingerne og de øvrige schweizernoveller – som allerede havde et stort publikum, medens han levede, har kunnet bevare deres friskhed og kan endnu så længe efter hans død stadig fastholde læserens interesse.

I sin personlighed forenede Keller kunstneren og embedsmanden; han var fortæller, lyriker, pædagog og samtidig en stærkt politisk interesseret og kampglad borger i sin fødeby Zürich. Keller var en ener, men hans værker giver udtryk for mange meget karakteristiske sider af det schweiziske folks liv og psyke. De indeholder ofte kritik og ironi men er samtidig præget af ægte humor og dyb menneskelig forståelse.

Også i udlandet har Keller fundet en stor læserkreds.

En stor del af hans produktion er oversat til dansk (se listen s. 74) og det er værd at nævne, at så forskelligartede personligheder som Georg Brandes, Emmy Drachmann, Alfred Ipsen, Johannes Magnusson og C. V. Østergaard har været blandt oversætterne.

For Georg Brandes stod Keller som »den første Digter i Nutidens tyske Sprog« og »det tyske Schweiz's ypperste Aand«. Både i »Samlede Skrifter« og i Brandes' breve til danske og udenlandske forfattere omtales Keller adskillige gange med ærbødighed og beundring¹.

Af andre fremtrædende personligheder indenfor den danske litteraturverden er Keller blevet bedømt ret forskelligt. Den unge Henrik Pontoppidan glædede sig over hans noveller. J. P. Jacobsen udtalte sig meget kritisk om »Der grüne Heinrich«, som han fandt yderst kedsommelig².

– I det store Kellerarkiv, som opbevares i det schweiziske Centralbibliotek i Zürich, findes en række breve, som ikke alene kaster lys over forbindelsen mellem Keller og hans danske oversættere men også

over det indbyrdes forhold mellem Georg Brandes og Holger Drachmann og over datidens litterære polemik i Danmark. En del af det stof, de indeholder, har tidligere været omtalt både i Schweiz og i Danmark men ikke udførligt og i sammenhæng.

Et fyldigt udvalg af brevsamlingen er offentliggjort i Gottfried Keller: »Gesammelte Briefe I-IV«, som i 1950-54 blev udgivet af Carl Helbling med udførlige noter. I det følgende er forkortelsen GKB anvendt ved henvisninger til denne brevuudgave, medens forkortelsen KAZ angiver, at vedkommende brev findes i Kellerarkivet men ikke er medtaget i brevuudgaven, hvor der først og fremmest er lagt vægt på fuldstændighed m. h. t. breve fra Keller.

Georg Brandes og de to schweizernoveller (1875)

I sin indledning til det afsnit af brevsamlingen, som indeholder korrespondancen med Brandes, skriver Carl Helbling bl. a.³, at denne brevsveksling »spiegelt Brandes' Ringen mit den Dunkelmächten im Willen zum Aufstieg, der ihm in Dänemark so schwer gemacht wurde. An Keller, den zu übersetzen ihn Heyse angeregt hatte, zog ihn das Freiheitliche an, das er zeitlebens gesucht und gelehrt hat. Wie sehr ihn Keller schätzte, zeigt die Kenntniss seiner Werke und seine Aufsätze in der »Deutschen Rundschau«.

Den 30. juni 1875⁴ præsenterede Georg Brandes, som dengang var 33 år gammel, sig selv for Keller: Tyske venner – digteren Paul Heyse og professor Lazarus – har gjort ham bekendt med Kellers værker, som endnu ikke er kendt i Norden, og han vil gerne have tilladelse til at oversætte nogle af Kellers noveller til det »dansk-norske sprog«. Brandes foreslår selv at begynde med »Romeo und Julia« og »Das Fähnlein der sieben Aufrechten«. Han tilføjer:

Ich bin sonst nicht Übersetzer, ich bin Schriftsteller im litteraturhistorischen Fache, aber da ich meine Sprache beherrsche, meine ich, dass Sie mir geträut die Erlaubniss geben können. Wenn Sie dies wollen, bitte ich Sie zugleich, wenn später irgend ein anderer Däne sich an Sie in derselben Angelegenheit wenden sollte, ihn abzuweisen; man ahmt hier oft auf eine mich störende Weise was ich anfangs nach. Es thut mir leid Ihnen nicht Honorar für die Erzählungen anbieten zu können; ich bekomme selbst nicht mehr dafür als dass meine Zeit mir bezahlt wird, und dies ist ja ein erster Versuch. –

Erst wenn man Ihre Sachen übersetzt, sieht man recht ein, wie sie es verdienen Zeile für Zeile studiert zu werden.

Georg Brandes lovede senere at sende Keller fjerde bind af den tyske udgave af »Hovedstrømninger«, »Naturalismen i England«, som med det allerførste skal udkomme i Berlin; det vil være ham en glæde at kunne regne Keller blandt sine læsere.

— Brandes fik tilladelsen⁵ og den 13. december samme år sendte han et eksemplar af bogen med et følgebrev til Keller⁶.

I forordet til sin oversættelse af »Romeo og Julia i Landsbyen« og »De syv støtte Mænd og deres Fane« havde Brandes skrevet:

Det er to smaa simple Noveller, jeg her byder den nordiske Læseverden; men det er sande Kunstværker, hvis Frembringer staar i første Række blandt de nulevende Digtere i Europa. Jeg har længe beundret dem, og jeg har oversat dem *con amore*. De bringer Hilsen fra et Land, som der er al Grund til at besøge for dets Skønheds og lykønske for dets Friheds Skyld, og som trods sin Lidenhed ved sin poetiske Literatur hævder sig en værdig Plads ved Siden af sine store Nabolande. Kellers Noveller giver et anerkendt tro Billede af Maaden at føle og tænke paa i Schweits, af Landets kulturhistoriske og politiske Standpunkt...

For Schweits har Keller som Digter en lignende Betydning som Ibsen og Bjørnson i Forening have for Norge...

Fortalen indeholder endvidere en kort karakteristik af Keller som litterær personlighed og en omtale af nogle af hans værker.

Dertil føjede Brandes nogle ord om hver af de to oversatte noveller. Om »Romeo og Julia i Landsbyen« sagde han:

Forfatteren har vovet at kalde den første med Romeo og Julia's Navn, og hans Dristighed har ikke været for stor. Der er en erotisk Inderlighed og Ild i denne Fortælling, som ikke brænder renere og stærkere i de største Mesterses Værker, og det er et kun alt for sandt moderne Træk, at Hindringen for de Elskendes Forening her ikke fortrinsvis er de stridige Familiers Fjendskab men de Unges Udsigtsløshed med Hensyn til at tjene deres Brød.

Om den anden novelle »De syv støtte Mænd og deres Fane«, en humoristisk idyl, der er udvalgt som en fuldstændig modsætning til den første, sagde Brandes:

Dens Kærlighedshistorie er endelig ligeså borgerligt tugtig og ærbar som Sali's og Verenas' Lidenskab var glødende og hensynsløs; saa strængt er i den god Schweitserskik jagttaget, at de Elskende end ikke i Slutningsøjeblikket paa Festaften blive alene.

I det ovennævnte brev af 13. december 1875, afsendt seks uger efter bogens udgivelse, fortalte Brandes om den storm af forargelse, der rejste sig – eller blev rejst – i anledning af »Romeo og Julia's« fremkomst på dansk:

Einige unserer bigotten Pressecoryphäen haben sich mit einem Geschrei über die »Unsittlichkeit« der ersten Erzählung »Romeo u. Julia« über das Buch geworfen und den Verkauf fast vernichtet. Hätte *ich* nicht das Buch übersetzt, dann hätte man vielleicht nicht jene Unsittlichkeit gefunden; jetzt fand man sie und machte einen Höllenlärm. Sie seien »wie Paul Heyse« »Prediger des Evangeliums des Genusses« u.s.w. Endlich hatte man in Vapereau⁷ nach Ihrem Namen, den man nicht kannte, gesucht und da man da zu finden glaubte, dass Sie am 9ten September 1860 gestorben seien, fing erst *ein* Blatt an mich der Lüge zu zeihen, weil ich gesagt hatte, Sie hätten mir das Übersetzungsrecht übertragen. Ich war eben im Auslande und sah nicht gleich den Artikel; darum nahm ein anderes einflussreiches Blatt die Beschuldigung der Lüge gegen mich auf mit dem witzigen Zusatz, Sie hätten mir wohl par Testament jenes Recht übertragen, bis ich alles dies endlich wiederlegen konnte. Es thut mir sehr leid, dass der Hass unserer Frommen gegen mich so auf Sie überführt worden ist; nun, sie sind hier zu Lande allmächtig und der Kampf gegen sie muss sehr hartnäckig und zähe geführt werden. Der Bischof Seelands hat eben in diesen Tagen persönlich verhindert, dass ich eine Professur bekäme, wozu ich vom Minister empfohlen war; aber der Bischof hat des Königs Ohr. Die Beruhigung können Sie aber wegen der Novellen haben, dass selbst die Blätter, die sie am gehässigsten getadelt, haben gestehen müssen, dass die Übersetzung »sehr gut« geraten sei, ja einige haben sie selbst in viel stärkeren Ausdrücken gelobt.

At Brandes ikke overdrev, da han refererede den holdning, som en del af pressen indtog, kan man se ved en gennemgang af anmeldelserne, hvoraf flere, både i hovedstads- og provinspressen, var præget af en meget fjendtlig stemning. Et par steder fik oversættelsen – hvad Brandes ikke fortalte Keller – en hård medfart.

Den første anmeldelse kom i *Berlingske Tidende* for 17. november 1875 og var delvis velvillig. Selv om den kunstneriske behandling vel var værd at lægge mærke til, fandt anmelderen det dog urimeligt at stille værket i klasse med Shakespeares »Romeo og Julie«. Om slutningsscenen – hvori de to unge: Sali og Vreneli går i døden sammen efter deres elskovsnat – bemærkede han, at parret ikke havde nogen fuldgyldig grund til at søge døden. – Oversættelsen var smagfuld og viste fortrolighed med originalen.

I en afsluttende bemærkning blev der spurgt om, hvordan det egent-

lig forholdt sig med tilladelsen til oversættelsen. Anmelderen havde slået op i Vapereau: Dictionnaire des contemporains og der set, at Keller allerede var afgang ved døden i 1860. Var dette måske en fejlagtig angivelse?

Dette sidste punkt blev fulgt op af *Fædrelandet*, som ironisk spurgte, om Brandes muligvis havde fået oversættelsesretten ved testamentarisk bestemmelse. I næste nummer af dette blad kom en indsender V. M. (Vilhelm Møller) dog straks med et dementi af meddelelsen om, at Keller skulle være død, og i Berlingske Tidende meddelte Brandes, at han havde hørt fra Keller så sent som i juli 1875. Meddelelsen om, at det var Kellers udtrykkelige ønske, at Brandes skulle oversætte hans noveller på dansk, var selvfølgelig fuldt korrekt⁸.

Fædrelandet (nr. 270, 1875) bragte iøvrigt en meget lang anmeldelse af C. P. (Carl Ploug). Den strakte sig over 5–6 spalter på første og anden side og var særdeles kritisk.

»De syv støtte Mænd« var ikke nogen synderlig god historie. Bendix Hansen og Thyregod – to af datidens folkelige forfattere – kunne have gjort den omtrent lige så godt.

»Romeo og Julia« refererede anmelderen meget indgående for at demonstrere for bladets læsere, at selv om fortællingen var skrevet med stor kunst måtte den betegnes som en indvendig rådden frugt. En forfatter må holde sig indenfor den sømmelighedens grænse, som er almindelig anerkendt af hans samfund og tidsalder. En episode som den mellem Sali og Vreneli må fremtræde som et brud på reglerne, et fejltrin. Der var ingen undskyldning for de to pjalte, som forfatteren vovede at stille ved siden af to af Shakespeares rigeste og skønneste skikkelser.

Brandes fik til sidst den salut, at det var et betænkeligt program for en universitetslærer i æstetik, når han i fortalen prædikede nydelsens evangelium og derved bidrog til at fordærve og udmarve ungdommen.

Til denne skarpe bedømmelse føjede en indsender (h.) i et senere nummer (302) en streng kritik af oversættelsen, som i ingen henseende hævdede sig over det håndværksmæssige og som indeholdt en række grove fejl.

Også i *Nær og Fjærn* (nr. 186, 1876), der iøvrigt roste Keller men kritiserede Brandes for hans forord, fik oversættelsen en hård medfart. Den bar »Præg af Hastværk eller af Mangel paa Øre for dansk Sprog,

der stiller den i højt betænkelig Nærhed af almindelig Lejebiblioteks-oversættelse«.

Dags-Telegraphen (21.11.1875) offentliggjorde en ret spydig anmeldelse, der sluttede med en beklagelse over, at en ung mand med så megen læsning, så skarp en hukommelse og en sådan evne til at analysere kunne være så forunderlig usikker i sit omdømme som Brandes var.

»De syv støtte Mænd« kunne nok læses med fornøjelse, selv om der ikke var nogen grund til Brandes' højrøstede begejstring.

I »Romeo og Julia« havde Keller fremhævet den frie kærlighed og skildret to unge livskraftige mennesker, der skyndte sig at nyde deres elskovslyst før de kunne sætte bo; de tænkte ikke på at arbejde sig frem i verden, hvad de sikkert ville have været i stand til. Det pikante i situationen var blevet udnyttet, og det var ganske urimeligt, når oversætteren i sit forord sammenstillede denne novelle med Shakespeares værk. Men Brandes kan jo »ikke modstaa en nogenlunde god Forfatter, som paa et eller andet Punkt forkynnder de Ideer, hvori han er forelsket: Den fri Tanke, den frie Kærlighed, den frie Nydelse og det frie Selvmord«. Dette var et udtryk for hans doktrinære fanatisme.

Dagbladet (nr. 290, 13.12.1875) skænkede »De syv støtte Mænd« en del ros og kunne aldeles ikke slutte sig til dem, der havde sagt, at den kunne være skrevet ligeså godt af flere folkelige danske forfattere. »Om der for Tiden er nogen dansk Forfatter, der er i Stand til at give Situationerne et saadant Liv og en saadan Anskuelighed som Keller turde være tvivlsomt.«

Også i »Romeo og Julia« var alle billeder malet med det virkelige livs farver. Replikkerne faldt helt naturligt, og indholdet var fuldblods realistisk. Historien om Salis og Vrenelis sidste timer var malet med feberglød og udpenslet til man stod overfor et koloristisk mesterstykke, »om hvis Saftighed man skal have ondt ved at bruge for stærke Udtryk«.

Men hvorfor indfører Keller situationer, hvori det seksuelle danner hovedmomentet? Han stiller ikke blot de to hovedpersoners færd op som noget naturligt og berettiget men også som et nødvendigt og herligt udslag af deres inderlige og rene elskov – et sidestykke til »Romeo og Julie«. Dette er en råhed, som man ikke skulle tiltro en mand, der havde Kellers kunstneriske dannelse.

Hvis Brandes skulle indføre flere noveller, der var skrevet i denne ånd, ville det ikke være nogen vinding for den danske læseverden.

Der er dem, der har kaldt Brandes en rodløs plante. Dette er ikke rigtigt. »Men der gives Planter, som er endnu værre farne end de rodløse; det er dem der have fæstet Rod i Urenhed og Raaddenskab – en Jordbund, der lader Fænomener som Romeo og Julie i Landsbyen faa Vækst og Trivsel«⁹.

Af de blade der ikke var så kritiske eller negative, kan nævnes *Dagens Nyheder* (nr. 320), som fandt, at oversættelsen af »de to nydelige Fortællinger« var ypperlig og takkede Brandes, som havde skaffet den danske læseverden dette nye bekendtskab.

Folkets Avis (nr. 329) glædede sig også over bekendtskabet med de to noveller. Der var ingen grund til indignation i anledning af »Romeo og Julia«. »Historien er rørende simpelt fortalt, og der er ikke mindst Fare for, at den vil forlede noget ungt Par til Efterligning.« Det der skete var en ulykkelig konsekvens af hovedpersonernes sørgelige barndom og mangel på opdragelse.

Social-Demokraten (nr. 296) vendte sig skarpt mod »vore national-liberale Dydsdragons Overfald«; de mente åbenbart, at alle nye bøger inden udgivelsen burde censureres af biskop Martensen eller en anden »etisk« personlighed. Overfor en sådan indstilling hævdede bladet, at litteraturen bør give en sandhedstro skildring af det virkelige liv med dets fristelser og farer, dets kampe og nederlag. En bedre skildrer af Schweizerfolkets særegne samfundsforhold end Keller kan vanskelig findes; hans kendskab både til sine landsmænd og til det menneskelige hjertes stemninger er bemærkelsesværdigt. Anmelderen sluttede med at anbefale bogen som »en særdeles heldig Julelæsning«.

Men det var nok alligevel *Fædrelandet's* og *Dagbladet's* skarpe angreb, der blev lagt mest mærke til.

I et brev til sin tyske forlægger Ferdinand Weibert skrev Keller lige efter at have hørt fra Brandes¹⁰:

Georg Brandes hat die Erzählung (Romeo und Julia)... ins Dänisch übersetzt und in Kopenhagen erscheinen lassen. Nun sind die Frommen über ihn hergefahren als Verbreiter eines *unsittlichen* Buches, und eine förmliche Verfolgung wurde in der Presse gegen ihn losgelassen, so dass der Absatz des Büchleins geradezu verunmöglicht sei. Natürlich gilt der Unsinn dem freien Geiste mit dem seine eigenen Bücher geschrieben sind.

44 år senere skildrede Brandes i 1919 i forbindelse med Kellers hundredeårsdag denne episode i en artikel i *Neue Zürcher Zeitung*

og nævnede, at digteren selv havde udtalt, at den danske presse var den første, der havde karakteriseret »Romeo og Julia« som usædelig¹¹. Men i en redaktionel bemærkning tilføjede N. Z. Z., at dette måtte bero på en erindringsforskydning hos Keller; han havde tidligere måttet forsvare sin novelle mod angreb, der var rettet mod den tyske udgave¹².

– Fra de nærmeste følgende år foreligger der enkelte beviser på forbindelsen mellem Brandes og Keller. I 1878 meddelte Brandes, at han nu var blevet medarbejder ved det engelske litterære tidsskrift »Academy«, hvor han skal skrive om ny tysk litteratur. Da han gerne vil omtale et netop udkommet bind af Kellers noveller, beder han forfatteren om at få et eksemplar tilsendt; en direkte henvendelse til forlæggeren har ikke givet noget resultat¹³. Keller beklagede dette, sendte ham straks sit eget eksemplar af »Zürcher Novellen« og satte sig samtidig i forbindelse med Weibert, til hvem han sagde: »Ich habe . . . Herrn Brandes nur berücksichtigt weil er ein ernsthafter und bedeutender Schriftsteller ist«¹⁴. Ved samme lejlighed sagde Brandes til Keller: »Es war mir eine Freude, dass wir in der Deutschen Rundschau uns neulich unter einem Dache befanden. Möchte es einmal in der Wirklichkeit geschehen.« Så vidt vides gik dette ønske dog ikke i opfyldelse, og det ser ikke ud til, at Brandes og Keller traf hinanden.

Alfred Ipsen og »Folkene i Seldwyla«

I sit forord til »Schweitsernoveller« havde Brandes skrevet: »Hvis disse noveller er så heldige at finde læsere, er det min agt at lade flere af samme forfatter følge; det er undertiden et vanskeligt men aldrig et utaknemmeligt arbejde at oversætte ham, han tåler at gennemgås linje for linje. Endnu kun et – det er Kellers udtrykte ønske, at ingen anden end jeg overfører hans noveller på vort sprog.«

Det fremgår dog ikke umiddelbart af korrespondancen, at Kellers breve giver Brandes grundlag for at udtale sig så kategorisk om oversættelsesretten. I hvert fald fortsatte Brandes ikke sin virksomhed som Kellers oversætter. Om dette var på grund af angrebene i 1875 eller af andre grunde skal ikke søges udredet her. Men andre tog opgaven op.

Den 1. juni 1881 henvendte *Alfred Ipsen* (1852-1922) – der på dette tidspunkt endnu var en begejstret tilhænger af Brandes, men se-

nere blev en af Brandesianismens skarpe modstandere – sig til Keller og bad om tilladelse til at oversætte »Folkene fra Seldwyla«. Han tilføjede:

Es ist mir gar wohl bekannt, dass einer meiner Landsleute, für den ich die grösste Hochachtung hege, früher mit Ihrer Erlaubniss zwei kleine Erzählungen von Ihnen übersetzt hat. Aber ich bin darauf ganz sicher, dass er, der nun in Berlin seine Wohnung gefunden hat, nicht mit dem Gedanken umgeht weiter in dieser Richtung zu gehen¹⁸.

Oversættelsen udkom i 2 bind hos »Nyt dansk Forlagskonsortium« 1883–84. I forordet til *anden del* skriver Ipsen:

»Idet jeg herved udsender anden og sidste Del af Gottfried Kellers: »Folkene i Seldwyla«, griber jeg Lejligheden til at indhente, hvad der blev forsømt under Travlheden med Udgivelsen af første Del, idet jeg bringer Dr. Georg Brandes min Tak for Tilladelsen til at omplante disse Noveller paa Dansk.« Iøvrigt anbefaler Ipsen fortællingerne til de »Kredse, der i sin Tid fandt deres bedste Glæde i Bjørnsons Fortællinger, og som maaske nu og da have flakket en Smule fremmede om i vore Dages realistiske Produktion... Hvis det skulle lykkes Højskoleungdommen at finde Vej til Keller, vilde den ikke let slippe ham igen...«

»Den grønne Henriks Roman« – og hvad dermed fulgte

I Illustreret Tidende for 17. december 1882 skrev forfatteren Rudolf Schmidt en artikel, hvori han hævdede, at det var på tide, at den danske læseverden erkendte, at Gottfried Keller var Tysklands betydeligste digter i nyere Tid. Keller overgår – siger Schmidt – Spielhagen m. h. t. »Skikkelsernes Runding og Friskhed«, Paul Heyse i »Tanke og ideel Kjerne« og Auerbach i »Tankeindhold og Fuldblodighed«.

Derefter gik Rudolf Schmidt over til en omtale af Georg Brandes som den, der syv år tidligere havde introduceret Keller:

Det turde være paa Tiden, det blev den danske Almeenhed bevidst, at den Maade, hvorpaa Dr. Georg Brandes i 1875 indførte Gottfried Keller i vor Litteratur – hvad Valget af de oversatte Digtninger angaar – ubetinget var den smukkeste og værdigste, som kunde tænkes.

Alligevel mangler den danske Kritik ikke Undskyldning for sin ublide Modtagelse af den betydelige Schweizer-digter. Den simple Sandhed er, at man havde Uret overfor Digteren og Ret overfor Oversætteren og hans Fortale.

»De syv støtte Mænd« er – siger Rudolf Schmidt – en kysk, af schweizisk samfundsånd gennemtrængt lille fortælling. »Romeo og Julia

fra Landsbyen« skildrer derimod et par uerfarne, af dannelse og samfundets påvirkning aldrig berørte naturbørns magtesløshed overfor en stor og mægtig lidenskab. Keller har her med forsæt skildret en undtagelse, et særegent tilfælde. Men Brandes gjorde i sin fortale det særegne til det almene, idet han som almenfyldig sandhed docerede, at når livet stiller skranker i vejen, gør man vel i at tage et drag af nydelsernes bæger og så gå på hovedet i floden.

Brandes' oversættelse var, bortset fra nogle germanismer, fortrinlig, men »Romeo og Julia«s pointe havde som sagt undgået ham. Den københavnske bladkritik rettede smed for bager og hudflettede digteren.

Når Brandes havde forplumret sagen, hang dette nøje sammen med hele hans foregående optræden, »hvori vistnok en af tidlig Medgang forkjælet Tro paa, at han *ad libitum* kunne sige hvad han vilde, havde den væsentligste Del«.

Rent litterært var Brandes' indførelse af Keller i den danske læseverden derimod digteren værdig, og »hvis den Gyldendalske Boghandel ville bringe det lille Hefte ud paa Bogmarkedet paa ny uden Fortale, vilde denne Henvendelse til Publikums menneskelige Instinkt og sunde Forstand vistnok blive honoreret«¹⁶.

I en afsluttende bemærkning omtaler Rudolf Schmidt den netop udkomne »Syv Legender« (»Autoriseret Oversættelse«, uden oversætternavn, udgivet i 1882 på Eibes Forlag). Denne bog fortjener at blive modtaget med tak som »en frisk lille Bouquet til at lægge paa Julebordet«, men den giver ingen forestilling om, hvad Keller kan yde.

Hvis man ville oversætte mere af den schweiziske digter, tilrådede Schmidt at gøre et forsøg med nogle af hans noveller eller »vel endog med hans besynderlige Roman »Der grüne Heinrich«, som ved sin Fremkomst ikke blev anset, men som i sin nye omarbejdede Skikkelse har vakt megen Opmærksomhed i Tydskland«¹⁷.

– Tanken om en dansk oversættelse af »Der grüne Heinrich« blev direkte omtalt et par uger senere, idet Holger Drachmann den 18. januar 1883 henvendte sig til Keller.

Hvis man ikke havde andet at holde sig til end artikel og brev, kunne man gætte på en årsagssammenhæng; men det kan dokumenteres, at Holger og Emmy Drachmann i et par år havde syslet med tanken om en oversættelse af bogen og havde påbegyndt en sådan oversættelse. Allerede i 1881 havde Holger Drachmann i et brev til Georg

Brandes¹⁸ omtalt »min Kones og mit Fællesarbejde« og nævnt, at den danske udgave af Kellers bog nok ville blive forsinket på grund af Emmy Drachmanns svangerskab. Samtidig havde han bedt om Kellers adresse. Men det er muligt, at Schmidts artikel har fået Drachmann til nu hurtigst muligt at sikre sig fortrinsretten. Her er ordlyden af Drachmanns karakteristiske brev til Keller¹⁹:

Hochgeehrter Herr.

Schon lange habe ich Ihnen schreiben wollen, indem ich voll Bewunderung Ihrer Arbeiten mich vorgenommen habe mit meiner Frau zusammen, deren Erziehung hauptsächlich deutsch ist, Ihren Roman »Der grüne Heinrich« ins Dänische zu übersetzen. Erst kürzlich habe ich einen Verleger gefunden, der sich nicht durch den geringeren Erfolg Ihrer zwei ersten Novellen – unter der Herr. Dr. G. Brandes' Auspicien – habe abschrecken lassen Sie aufs Neue, und zwar mit Ihren so bedeutlichen Werke, bei unserem kleinen mit süddeutschem Sinn und Gemüth nahe verwandte Volke einzuführen. Ich bitte Sie mir Ihre Autoritation zu der Übersetzung mitzuteilen.

Unsere Verhältnisse sind so diminutiv verschränkt, dass es kaum ein Verfasserhonorar für den Dichter übrig wird. Indessen hoffe ich, dass »Der grüne H.« sich einen so grossen Leserkreis gewinne, dass eine zweite Auflage der Übersetzung erscheinen wird. In diesem Falle werde ich mich jedenfalls für Sie bei meinem Verleger ein Verfasserhonorar bedingen; freilich wird dies Ihnen nicht so viel Gold einbringen, wie treue Freunde Ihres Genius hier im dänischen Liliput-Lande es wünschen möchten.

Ich weiss nicht, ob Ihnen mein Name vielleicht durch den Herrn Dr. G. Brandes bekannt ist. Man beehrt mich in literarischen Kreisen mit dem Titel Der grösste jetzige Lyriker im skandinavischen Norden, einen Titel, den ich mir mit Deutschlands jetzigen grössten Prosaisten Gottfried Keller vertauschen möchte.

In Erwartung einiger Zeilen von Ihnen, verbleibe ich mit Bewunderung und Hochachtung

Ihr ergebener

Holger Drachmann.

An den Dichter Gottfried Keller, Zürich.

Keller gav med glæde sit minde til oversættelsen men udtrykte i svaret til Drachmann sin forundring over, at man i Danmark virkelig turde binde an med »dette 4 binds romanuhyre« efter de triste erfaringer, Brandes havde haft med sin udgave af novellerne²⁰.

Som det kan ses i det Schubotheske arkiv sendte Drachmann den 4. maj 1883 forlaget slutningen af 1. halvdel af Kellers værk, som i

Danmark blev udgivet i to halvbind, medens originaludgaven er i fire bind.

Både selve oversættelsen, som blev udført af Emmy Drachmann med bistand af hendes mand, der blandt andet fordanskede de lyriske dele, og Holger Drachmanns eget forord krævede meget arbejde. Oversættelsen var ikke let, og den blev foretaget med stor grundighed.

I et brev af 19. juni 1883 til forlaget siger Holger Drachmann, at fortalen »som jeg for tredje Gang har omarbejdet efter at have ventet paa skriftlige Notitser fra Forfatteren, vil blive færdig i Løbet af nogle faa Dage«. Den 4. august melder han fra Bremen, at han der havde forbindelse med »en Literat, der skal . . . hjælpe mig til Rette med visse Dialektvanskeligheder etc. hos Keller. Der er nylig her udkommet en større Afhandling om Gottfr. Keller og hans store Betydning for den moderne Literatur. Heraf vil jeg erholde nye Bidrag til min Indledning, samtidig med at jeg herfra staar i nærmere Rapport til Forfatteren«. I september omtaler han et fra Keller modtaget fotografi, som nu skal overgives til Xylograf Hendriksens behandling. Samtidig lover Drachmann, at han senere vil tale med forskellige pressefolk om anmeldelser, og den 22. oktober meddeler han, at Johannes Magnussen vil hjælpe med korrektoren²¹.

Den 3. september 1883 fortalte Drachmann Keller²², at første del af bogen snart skal udkomme med et forord, hvortil det ville være nyttigt at få nogle biografiske oplysninger fra Keller selv. Af egen erfaring vidste Drachmann, hvor nødigt man påtager sig den slags. »Men i dette Tilfælde ville jeg gerne bede Dem gjøre en Kollega, der nok tør kalde sig Deres aandsbeslægtede, denne personlige Tjeneste«. Samtidig bad Drachmann om Kellers billede til benyttelse i bogen. Begge dele blev bevilget²³.

Det følgende år sendte Emmy Drachmann, efter at det sidste bind af »Den grønne Henrik's Roman« nu også var udkommet, et eksemplar af bogen til Keller og vedlagde en tysk oversættelse af forordet, som var udarbejdet af Holger Drachmann med benyttelse af Kellers egne oplysninger.

I sit brev dateret Tarvis, Kärnten 14.6.1884 bad Emmy Drachmann om undskyldning for, at bogen ikke allerede forlængst var kommet digteren i hænde. Men Drachmanns havde tænkt sig, da de rejste sydpå i slutningen af 1883 at besøge Keller i Zürich og selv aflevere bogen. Dette blev forhindret på grund af et barns sygdom, men de håbede

nu på at kunne gøre alvor af besøget på hjemrejsen næste forår (1885). Oversætterinden takker hjerteligt for den glæde arbejdet har givet hende og hendes mand. De kalder bogen deres »huspostil«, og vil overgive den til deres børn. Endvidere fortæller hun, at både selve bogen og oversættelsen har fået en fin kritik²⁴.

Samtidig fik Keller imidlertid et brev af 15. juni fra Georg Brandes²⁵, som beklagede sig stærkt over, at man ved udgivelsen af »Den grønne Henriks Roman« har benyttet lejligheden til at opkoge og gentage de urimelige angreb, som den danske udgave af de to noveller i 1875 gav anledning til. I en forlagsreklame for »Den grønne Henrik« finder man følgende passus²⁶:

Gottfried Keller hatte bekanntlich das Mißgeschick, hierzulande in der *schiefen Beleuchtung des Parteiwesens* eingeführt zu werden. Dr. Georg Brandes hat nicht nur die Sünde auf seinem Gewissen, daß seine Ausgabe einer feinen Liebesidylle des schweizerischen Dichters als Übersetzung weniger wohl gelungen war, sondern er beging den schlimmeren Fehler, *falsch zu pointieren* oder doch jedenfalls *irre zu leiten*, indem er Details hervorhob, welche nicht die Hauptsache waren, und sie unter einen Gesichtspunkt brachte, der *eine ganz verkehrte Perspektive* abgab. So wurden die Leute bewegt, Keller für *einen literarisch und moralisch sehr ketzerischen und gefährlichen Kumpan* zu halten; hätte der *hitzeige Doktor* eine Falle stellen wollen, in die sowohl seine hiesigen Feinde, sein bewunderter fremder Schriftsteller und obendrein er selbst gehen sollten, so hätte er sich nicht schlauer benehmen können, als er jetzt *mit einer Mischung von Fanatismus und Naivetät* es tat.

Den tekst, som Brandes her citerer i oversættelse, findes på tredje side af smudssomslaget til andet halvbind²⁷. Forlaget, som henviser til »Pressens enstemmigt rosende Udtalelser om det tidligere udkomne 1ste Halvbind« præsenterer uddrag af anmeldelser i *Dagbladet* (15. november 1883) og *Illustreret Tidende* (9. marts 1884). De famøse bemærkninger findes i uddraget fra *Illustreret Tidende*.

Brandes har vel nok ret i, at det er usædvanligt indenfor rammen af en forlagsreklame at fremhæve rent polemiske udtalelser om en tidligere udkommen bog. Forklaringen er sikkert den, at forlæggeren i salgets interesse gerne ville lægge den størst mulige afstand mellem den nyudkomne bog og den i 1875 udsendte, som fik en så hård behandling.

Det er nok med samme hensigt, at forlæggeren i citatet fra *Dagbladet's* anmeldelse har kursiveret følgende ord: »Vi ville... paa det

Bedste anbefale Kellers Roman til de Læsere, der ikke i Litteraturen søge et nervehidsende Pirringsmiddel, men en virkelig aandelig Næring. Bogen er desuden fortræffelig oversat . . .« Blandt *Illustreret Tidende's* udtalelser har forlaget særlig fremhævet ordene: »*Gottfried Keller kan enhver Fader lade sin Datter læse . . .*«

– I sin beretning til Keller lagde Brandes ikke fingrene imellem med hensyn til sin bedømmelse af forlagets fremgangsmåde.

Først søger han ved at citere sit eget forord fra 1875 at demonstrere at ordlyden på ingen måde kunne begrunde det, der den gang skete. Derefter tilføjer han:

Es wird Ihnen vielleicht noch erinnerlich sein, wie diese unschuldigen Worte 1875 zu einem wahren Wutausbruch der dänischen pfäffischen Presse Anlaß gaben. Ich wurde beschuldigt, »die freie Liebe« in Dänemark einführen zu wollen; die zwei Novellen wurden so verschrien, daß keine Dame sie zu kaufen wagte, ja daß der Verleger sie nicht avertieren wollte und erst in *diesem* Jahr sie wieder zum Verkauf angezeigt hat. Man schrieb über mich, »jetzt habe ich endgültig in Faulheit und Schmutz Wurzel getrieben« etc.

Damals stand ich fast allein; der Versuch, Sie zu übersetzen, war ein letzter Versuch, in Dänemark mein Brot zu verdienen. Im folgenden Jahr verließ ich das Land und habe sechs Jahre in Deutschland verlebt.

Ich wurde von Privaten zurückgerufen und folgte aus vielleicht törichtem Patriotismus dem Ruf, habe hier so ziemlich alles beim alten gefunden, nur mit dem Unterschied, daß einige frühere Freunde, die mich vor Jahren an oppositionellem Eifer noch übertrafen, sich indessen eines besseren besonnen haben, mit der Pfaffenpartei ihren Frieden schlossen, dafür als Bekehrte jetzt überall belobt werden und sich gegen mich wenden, um auf meine Kosten zu steigen.

Ein solcher vormaliger Freund ist eben der Übersetzer des »Grünen Heinrich«, Holger Drachmann, ein begabter lyrischer Dichter und *absolut unzuverlässiger* Mensch, der, nachdem er nach und nach allen möglichen Fahnen gefolgt ist, in der letzten Zeit sich als Führer einer sogenannten »dänischen«, d. h. »antisemitischen« Bewegung aufspielt, damit noch diese letzte, aus Deutschland importierte, Schande uns nicht gespart werde.

Ich kann mir denken, daß er, nachdem er Sie durch mich kennengelernt hat, es versucht hat, sich bei Ihnen zu insinuieren. Er wird Ihnen jedenfalls die Übersetzung des Romans gesandt haben. Ich wollte deshalb, daß Sie wissen sollten, was dort über mich gesagt wird und wie frech die Lüge ist.

Ich will nicht vor Ihnen stehen als einer, der ein paar schöne Novellen von den Ihrigen zu Parteizwecken benützt und in ein schiefes Licht gerückt hat. Am wenigsten will ich, Sie sollten glauben, ich hätte mit »Romeo und Julie« Propaganda für frivole Gesinnung machen wollen. Nichts lag mir ferner. Alles darauf Bezügliche in Drachmanns diplomatischer Vorrede²⁸ und in den Reklamen des Buchhändlers ist reine Feigheit und Lügenhaftigkeit.

Und wenn die Reklame mit gesperrter Schrift gegen mich versichert: »Gottfried Keller kann jeder Vater seine Tochter lesen lassen«, so hätten Sie wahrlich nicht verdient, daß dieses Cliché auf Sie angewandt werde.

Ich habe durch treue Übersetzung beider Stellen Sie selbst in den Stand setzen wollen, zu urteilen.

Brandes bad udtrykkelig Keller lade ham vide, om forordet fra 1875 virkelig kunne retfærdiggøre, at man nu lod »Den grønne Henrik« cirkulere i de nordiske lande ledsaget af et personligt angreb af denne art.

Ekkoet af de danske litterære fejder nåede således for anden gang frem til Keller.

Den schweiziske digter, der selv af lang erfaring kendte de stridende kræfter både i menneskesindene og i samfundslivet, har måske smilet overbærende ved at høre beretningerne om kampene i et andet lille land. I hvert fald søgte han at berolige den opbragte Brandes.

Keller kunne naturligvis ikke være interesseret i at fornærme hverken den ene eller den anden af sine danske »introduktører og oversættere«. Hans svarbrev til Brandes af 24. juni 1884²⁹ er da også præget af det fornødne diplomati. Keller nævner, at ved et mærkværdigt tilfælde blev Brandes' klage overgivet ham af det samme postbud, der bragte ham den Drachmannske pakke med oversættelsen af »Der grüne Heinrich«. Derefter hedder det:

Es tut mir leid, daß Ihnen die Beschäftigung mit meinen Sachen so nachhaltigen Verdruß und Ärger hervorgebracht hat, wobei mir die Natur dieses Unheils immer unbegreiflicher erscheint, wenigstens insofern jene Sachen und Ihre Einleitung zu Parteizwecken haben benutzt werden sollen und wollen. In der Vorrede des Herrn Drachmann, deren deutsche Übersetzung Frau Emmy Drachmann den 2 Bänden beigelegt hat, kann ich etwas Deutliches und Verfängliches in oben angedeuteter Beziehung nicht ersehen; dagegen ist allerdings die angeführte Stelle der buchhändlerischen Umschlagreklame entweder einfältig oder böswillig, und der Satz, jeder Vater könne das Buch seinen Töchtern zu lesen geben, kann dem schlaunen Verleger noch viel größeres Ungemach bereiten, als der Ihrige anno 1875 erfahren hat, wenn die Obskuranten erst einmal hinter den Inhalt des Buches kommen.

Da aber Herr Drachmann schon seit vorigem Herbst auf Reisen ist (mit seiner Familie), so vermute ich gewiß mit Recht, daß er von besagter Manipulation des Buchhändlers nichts gewußt habe, zumal dieselbe sich erst auf dem Umschlage des zweiten Bandes vorfindet, der ja soeben erst erschienen ist.

Im übrigen sind mir die Dinge völlig fremd; Drachmann hat mir ein- oder zweimal geschrieben, als die Übersetzung begonnen werden sollte, und jetzt hat mir Frau Drachmann geschrieben, ohne der Reklame zu erwähnen.

Im ganzen scheint mir, daß in dem Prozedere eher eine unfreiwillige Satisfaktion als eine neue Beleidigung für Sie liegt; letztere wäre wenigstens nicht sehr geistreich, wenn es wirklich eine solche sein sollte; schließlich wird es einfach eine literarische Eselei sein, wie tausend andere.«

Noget gensvar fra Brandes findes ikke i Kellerarkivet.

I sit svarbrev til Emmy Drachmann (24.6.1884)³⁰ refererede Keller en del af Brandes' protestskrivelse og udtalte som sin mening, at forlæggeren ved at benytte en sådan fremgangsmåde havde båret sig dumt ad. Ja, det kan komme til at gå ham endnu værre end det gik Brandes' forlægger i 1875 – nemlig hvis de bigotte og sippede i Danmark opdager alt, hvad der i virkeligheden står i »Den grønne Henrik«s tykke bind og konstaterer, at Kellers værker slet ikke er skrevet som konfirmationslæsning for unge piger. »Sie stehen auch zum grösseren Teile längst auf dem *Index librorum prohibitorum* der Frommen in Deutschland und der Schweiz«. Men forhåbentlig vil Holger Drachmann få ret i sine velvillige udtalelser i forordet, og man må også håbe på at den nævnte opdagelse ikke bliver gjort.

I Emmy Drachmann's erindringer omtales Kelleroversættelsen i følgende ord³¹:

»Jeg havde skrevet til Georg Brandes og bedt ham opgive mig nogle Bøger, der egnede sig til Oversættelse. Med sin sædvanlige Tjenstvillighed svarede han omgaaende og nævnede flere af den nyere tyske Litteraturs Frembringelser, deriblandt Gottfried Kellers store Værk »Den grønne Henriks Roman«. Forfatteren kendte jeg gennem Brandes' egen Oversættelse af hans Schweizernoveller. Uagtet Romanen bestod af fire Bind valgte jeg den; der var noget ved dette store Arbejde, der ansporede min Energi, noget forfriskende syntes jeg, ved ikke at gøre Maalet alt for dagligdags. GB var saa elskværdig at skrive til Gottfried Keller og skaffe mig hans Autorisation til Oversættelsen³².

Emmy Drachmann nævner også, at Holger Drachmann havde hjulpet med korrekturen og sagt »Jeg har Ære af dig som Oversætter«³³.

»Den grønne Henriks Roman« har været udsolgt i mange år, men er mærkelig nok aldrig blevet genoptrykt.

De danske oversættelser og de dertil knyttede intermezzi er også omtalt andetsteds i Kellers korrespondance.

Til Theodor Storm skrev Keller således den 21. september 1883³⁴:

Zu Ihrem dänischen Übersetzungsvergnügen³⁵ gratuliere ich bestens, ich bin auf einer ähnlichen Station angelangt, da der Däne Holger Drachmann den

»Grünen Heinrich« übersetzt hat... Ich bekomme aber nichts dafür, wogegen ich auch keine Arbeit zu leisten habe, was schon wegen Unkenntnis der Sprache nicht möglich wäre. Man sollte aber nachgerade dieselbe noch lernen, obgleich mir die neusten Genies trotz allen Talentes nicht sympathisch sind. Es fehlt mir die Charis, die Sonnenwärme.

Der foreligger ikke noget bevis for, at Keller gik videre med sin tanke om at lære dansk³⁰, og der findes heller ikke nogen angivelse af, hvilke danske forfattere Keller sigter til med sine bemærkninger om »die neuesten Genies«, hvis værker han har studeret i tysk oversættelse, uden at de har fremkaldt nogen sympati hos ham.

I et brev af 1. juli 1884 til sin forlægger Weibert³⁷ omtalte Keller Brandes' henvendelse i anledning af den danske oversættelse af »Der grüne Heinrich«: «... schon hat sich Dr. Georg Brandes, der frühere Übersetzer von ein paar Erzählungen, wegen der Vorrede und der auf dem Umschlag abgedruckten Reklame beschwert, so dass es zwischen den Herren vermutlich literarische Händel absetzen wird». Han tilføjer med et suk: »Es werden von meinen Sachen jetzt da und dort in Skandinavien mit und ohne geschehene Anfrage übersetzt, was immer aufs gleiche hinauskommt«. Det er næppe meget, Keller har fået ud af de skandinaviske oversættelser under datidens mangelfulde copyright-ordning.

NOTER

1. Se f. eks. *Samlede Skrifter* (1899) XII, s. 160 og Georg og Edvard Brandes: Brevveksling med nordiske forfattere og videnskabsmænd (v. Morten Borup) IV, s. 255. På sidstnævnte sted anbefaler Brandes Kielland at læse Kellers Zürcher-novellen. Se også Morten Bredsdorff: Gottfried Kellers aktualitet (Gads danske Magasin 1950, s. 212–23).

2. Georg og Edvard Brandes: Brevveksling II, s. 377–78 (Brev til Edvard Brandes af 29.6.1882).

3. GKB IV, s. 160.

4. KAZ.

5. GKB IV, s. 160.

6. GKB IV, s. 161–62.

7. Det internationale forfatterleksikon: Dictionnaire universel des contemporains, udgivet af Vapereau.

8. Keller fortalte senere Brandes (brev af 26.12.1875, GKB IV, s. 163) at Vapereau havde forvekslet GK med hans navnebror, juristen F. L. Keller, som døde i 1860: »Ich erinnere mich noch, dass ich damals oder vielleicht meine Familie von dem Unternehmer eines nekrologischen Werkes die Einladung erhielt 20 Francs einzusenden, wenn man einen Nekrolog aufgenommen zu sehen

wünsche. Ich hielt es nicht für die Mühe wert, eine Berichtigung hinzuschicken und liess die literarische Ermordung ruhig vor sich gehen».

9. I en litteraturoversigt fra januar 1876 i *Det Nittende Aarhundrede* (udgivet af Edvard og Georg Brandes) protesterer redaktionen mod at en litterær kamp føres med injurier. Kampen »bør føres sømmeligt saavel af den Part, som har Ret, som af den, der har Uret. Den der har Ret sejrer nok uden Skældsord, og hvad den, som har Uret angaar, da gælder Voltaires sande Ord: Il ne pas suffit d'avoir tort; il faut etre poli«.

10. GKB III, 2, s. 263.

11. Brandes tænker formentlig på følgende bemærkning i Kellers brev af 26.12.1875 (GKB IV, s. 162): »Nachdem die Erzählung seit bald zwanzig Jahren in einer Menge Feuilletons nachgedruckt und in der Schweiz wie in Deutschland in mehrere Sammelwerke aufgenommen worden, von denen mehr als eines ausdrücklich für die »Familie« oder das »Haus« bestimmt ist, ertönt nun zum ersten Mal diese einfältige Anklage der Unsittlichkeit«.

12. Se også s. 69.

13. KAZ.

14. GKB III, 2, s. 286-87.

15. Brev fra Alfred Ipsen til Keller (KAZ). Hverken dette brev eller Kellers svar er aftrykt i GKB.

16. Fulgte forlæggeren dette råd? Der er kun udkommet *en* udgave af »Schweitsernoveller«, og den blev (ifølge venlig meddelelse fra forlaget) først udsolgt i 1916. På Det kongelige Bibliotek og i Gyldendals arkiv findes kun eksemplarer *med* forte. Forfatteren af nærværende artikel har derimod et eksemplar af bogen (antikvarisk indkøbt), hvor fortalen mangler.

17. Førsteudgaven af »Der grüne Heinrich« udkom i 1854, en omarbejdet udgave i 1879-80.

18. Georg og Edvard Brandes: Brevveksling med nordiske Forfattere og Viden-skabsmænd III, s. 85.

19. KAZ. Dansk og tysk koncept på Det kongelige Bibliotek.

20. GKB IV, s. 253-54.

21. Korrespondancen findes i Schuboths arkiv på Det kongelige Bibliotek.

22. KAZ.

23. Kellers brev af 12.9.1883 (GKB IV, s. 254-56).

24. Det eksemplar af »Den grønne Henriks Roman«, som findes i Centralbiblioteket i Zürich, har følgende dedikation: »Dem Dichter in Dankbarkeit und Verehrung von der Übersetzerin«. I KAZ findes endvidere sammen med Emmy Drachmanns brev en konvolut med følgende påskrift af Keller: »Einleitung zur dänischen Übersetzung des Grünen Heinrich, geschrieben von Holger Drachmann«. Den tyske oversættelse af forordet (skrevet med Holger Drachmanns hånd) fylder 6½ side. Forskellige afsnit er indstregt med rød blyant – formentlig af Keller selv. – Det er interessant at konstatere (GKB IV, s. 291), at da den tyske forfatter Emil Rittershaus (1834-97) i 1884 udbad sig en biografisk notits om Keller henviste denne ham til den her omtalte oversættelse af Drachmanns forord og betegnede denne tekst som »das Beste, was mir zu Hand ist«.

25. GKB IV, s. 165-68.

26. Fremhævelserne skyldes Brandes.

27. Det kongelige Biblioteks eksemplar af bogen er uden smudsomslag, og omslaget har heller ikke kunnet findes i det Schubothske forlags arkiv, som senere blev overtaget af Gyldendal. Ved velvillig bistand af Centralbiblioteket i

Zürich har jeg fået en fotokopi af det omslag, der findes på Kellers forfattereksemplar (se note 24).

28. Det pågældende afsnit i Holger Drachmanns forord lyder således: »Gottfried Keller er allerede kendt hos os. Han blev indført paa dansk gennem vor fremragende kritiske Autoritet, men det var midt under Stridens hidsigste Gang, hvor ingen Part var synderlig tilbøjelig til Skaansomhed, og det var med en Novelle, en yndefuld Digting af lødigt Værd, men som *kunde* mistydes af Tjenstivrige. Der er snart gaaet en halv Sneg Aar siden da«. Det er denne tekst, som Brandes kalder »diplomatisk« men samtidig karakteriserer med ordene »fejghed og løgnagtighed«.

29. GKB IV, s. 168–69.

30. KAZ.

31. Emmy Drachmann: Erindringer, Barndom og Ungdom til 1883 (2. oplag, 1925), s. 159 og 190.

32. Her synes der dog at være sket en erindringsforskydning hos Emmy Drachmann.

33. Som omtalt (s. 66) havde Holger Drachmann faktisk ydet adskillig bistand ved oversættelsen.

34. GKB III, 1, s. 491.

35. Der var tale om et bind noveller af Storm, oversat af J. Magnussen (GKB III, s. 556).

36. Til Emmy Drachmann skrev Keller dog 24.6.84, at han øvede sig i at sammenligne den tyske oversættelse og den danske tekst til forordet i »Den grønne Henriks Roman«.

37. GKB III, 2, s. 317.

Kilder m. v.

Det emne, der behandles i nærværende artikel blev i sin tid bl. a. berørt af Georg Brandes i Neue Zürcher Zeitung for 19. juli 1919 (Kellers hundredårsdag) og sammesteds af Carl V. Østergaard (Neue Zürcher Zeitung, feuilleton, 19.9.1920 »Gottfried Kellers nordische Schicksale«, som dog væsentlig handler om Brandes og Keller). Endvidere er der grund til at nævne Morten Bredsdorffs afhandling »Gottfried Kellers aktualitet« (Gads danske Magasin, 1950).

Brevfortegnelse

Brandes og Keller

I Brandesarkivet (Det kongelige Bibliotek) findes følgende breve enten i original eller i fotografisk gengivelse:

Brandes til Keller 30.6.1875.

Keller til Brandes 8.7.1875.

Brandes til Keller 13.12.1875.

Keller til Brandes 26.12.1875.

Brandes til Keller 12.7.1878.

Keller til Brandes 14.7.1878.

Keller til Brandes 16.8.1878.

Brandes til Keller 15.6.1884.

Keller til Brandes 24.6.1884.

Med undtagelse af brevene til Keller fra Brandes af 30.6.1875 og 12.7.1878 er alle de ovennævnte breve aftrykt i GKB (bd. IV, s. 160–69).

Drachmann og Keller

Af korrespondancen mellem Holger/Emmy Drachmann og Keller er følgende breve trykt i GKB (bd. IV, s. 253–57).

Keller til Holger Drachmann 28.1.1883.

Keller til Holger Drachmann 12.9.1883.

Keller til Emmy Drachmann 24.6.1884.

Originalerne findes i Det kongelige Bibliotek.

Brevene fra Holger og Emmy Drachmann til Keller (af 18.1.1883, 3.9.1883 og 14.6.1884), som findes i KAZ og i fotostater i Det kongelige Bibliotek, er ikke trykt i GKB, skønt det i forordet siges, at »Die Ausgabe erstrebt mögliche Vollständigkeit«.

Danske oversættelser af Gottfried Kellers værker

Schweitsernoveller. Paa Dansk ved G. Brandes. 1875. Forord af G. Brandes. Indhold: Romeo og Julia i Landsbyen. De syv støtte Mænd og deres Fane.

Syv Legender. Autoriseret Oversættelse. 1882. Med kort forord.

Folkene i Seldwyla. Fortællinger. Oversættelsen ved Alfred Ipsen. I–II 1883–84. Forord i anden del. »Romeo og Julia«, som er en del af originaludgaven af »Die Leute von Seldwyla«, er ikke optaget i den danske samling.

Den grønne Henriks Roman. Autoriseret Oversættelse ved E. Drachmann. Med Forfatterens Portræt, og et indledende Forord af Holger Drachmann. 1ste Halvbind. 1883. 2det Halvbind 1884.

Et Tankesprog. Oversat af Johs. Magnussen. 1898. Med indledning.

Klæder skaber Folk. Overs. af Carl V. Østergaard. Ill. af Axel Nygaard. 1919. (Pios Vignetbøger). Også i luksusudgave. Med udførlig indledning.

Digte oversatte af Carl V. Østergaard. Hillerød 1920. Med et portræt.

Syv Legender. Paa Dansk ved Carl V. Østergaard. Tegninger af Axel Nygaard. 1945.

Sin egen Lykkes Smed og De misbrugte Elskovsbreve. Paa Dansk ved Carl V. Østergaard. Ill. af Harald Juhl. 1946. (Verdenslitteraturens Humor). Begge noveller tilhører samlingen »Die Leute von Seldwyla«.

Romeo og Julia fra Landsbyen. Paa Dansk ved Margrete Schultz Jensen. 1949. (Hasselbalchs Kultur-Bibliotek LXXXV).

Herudover findes en skoleudgave på originalsproget:

Kleider machen Leute. Novelle. Hrsg. v. M. Branner und V. Stærmose. 1948. (Deutsche Texte für das dänische Gymnasium III). – 2. oplag 1961.